

MAŁGORZATA ŁAWICKA
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Warszawa

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ OBSZARÓW WIEJSKICH W KONTEKŚCIE ZADAŃ DORADZTWA ROLNICZEGO

Polityka wobec obszarów wiejskich musi być spójna z kierunkami i działaniami w pozostałych dziedzinach życia. Rozwiązywanie problemów wsi jest możliwe tylko w warunkach szybkiego, nieprzerwanego rozwoju całej gospodarki bowiem od tego uzależnione są m.in. wzrost popytu wewnętrznego na produkty rolne, tworzenie miejsc pracy dla ludności wiejskiej, dostarczanie środków budżetowych dla finansowania jej przebudowy. Podstawowe założenia i priorytety rozwojowe rząd określił w przyjętej przez Radę Ministrów 22 czerwca 1999 r. „Strategii finansów publicznych i rozwoju gospodarczego Polska 2000 – 2010”.

Spójna Polityka Strukturalna Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa określa iż jedną z głównych barier rozwoju obszarów wiejskich jest niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej wynikający z występowania m.in. takich zjawisk jak:

- niski poziom wykształcenia i kwalifikacji ludności;
- niewielka dostępność usług służących prowadzeniu działalności gospodarczej;
- mała aktywność ekonomiczna, społeczna i kulturalna ludności;
- bezrobocie rejestrowane i utajone;
- słabość instytucji i organizacji wspierających rozwój obszarów wiejskich;
- marginalizacja dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich;
- niewłaściwa organizacja rynku rolnego oraz słabe więzi pomiędzy poszczególnymi ogniwami łańcucha marketingowego żywności;
- niedoinwestowanie gospodarstw rolnych;
- niski poziom wiedzy fachowej w zakresie technologii produkcji, marketingu i zarządzania;
- niski stopień samoorganizacji rolników.

*W prezentowanym materiale wykorzystano fragmenty dokumentu pt.: „Spójna Polityka Strukturalna Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa”.

W cytowanym dokumencie założono, że problemy dotyczące rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, a także ochrony środowiska, będzie można rozwiązać, realizując trzy powiązane ze sobą cele główne.

Pierwszym z nich jest *kształtowanie warunków pracy i życia ludności wiejskiej, odpowiadających standardom cywilizacyjnym i pozwalających mieszkańcom wsi realizować ich cele ekonomiczne, edukacyjne, kulturowe i społeczne*.

Cel ten będzie realizowany głównie poprzez poprawę infrastruktury społecznej ze względu na to, że działania na rzecz jej polepszenia są jednym z warunków powodzenia programów rozwoju rolnictwa i wsi. Aby tereny wiejskie były atrakcyjnym miejscem życia i pracy, konieczne są nie tylko działania służące poprawie stanu dróg, telefonizacji czy tworzeniu korzystniejszych warunków rozwoju przedsiębiorczości na wsi, ale także poprawa infrastruktury społecznej, pozwalającej na porównywalny z ośrodkami miejskimi dostęp do edukacji szkolnej i innych form kształcenia, do służby zdrowia oraz do różnych form aktywności społecznej i kulturalnej oraz, generalizując, do kontaktów ze światem zewnętrznym.

Odpowiednie wykształcenie i zdobyte umiejętności sprzyjają kreacji postaw charakterystycznych dla zachowań przedsiębiorczych i bardziej elastycznemu dostosowywaniu się do zmieniających się warunków, a co za tym idzie – dają większe możliwości wyboru własnej drogi rozwoju. Proces tworzenia aktywnych postaw życiowych jest długotrwały i wymaga często zmiany pokoleniowej. Należy jednakże wpływać na aktywizowanie społeczności lokalnych, przekazując kompetencje decyzyjne do środowisk bezpośrednio nimi zainteresowanych. Nowoczesna edukacja oraz lepsze możliwości kształcenia dla młodzieży i dorosłych mogą przyspieszyć ten proces. Aktywizacji społecznej środowisk wiejskich służyć będzie także zaangażowanie służb doradztwa, w tym doradztwa rolniczego, poprzez realizację trzech ich podstawowych funkcji: edukacyjnej, informacyjnej i wdrożeniowej.

Ze względu na konieczność odchodzenia osób pracujących w rolnictwie do innych zawodów niezwykle ważną rolę odgrywać będzie rozwój wszelkich form kształcenia ustawicznego i praktycznego, umożliwiających uzyskanie nowych kwalifikacji zawodowych i w efekcie zmianę lub podjęcie pracy poza rolnictwem. Należy w tym celu wykorzystywać cały istniejący potencjał kadrowy, techniczny i organizacyjny, a także inwestować w jego dalszy rozwój. Kształcenie zawodowe będzie stanowiło uzupełnienie oferowanego przez szkoły kształcenia ogólnego. Programy kształcenia zawodowego będą realizowane w ramach regularnej nauki szkolnej lub w formach pozaszkolnych. Wspierane będą centra kształcenia ustawicznego i praktycznego. Usługi tych placówek obejmą obok praktycznej nauki zawodu, również podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz przygotowanie do prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej. Programy kształcenia zawodowego muszą być ściśle powiązane z analizą potrzeb na lokalnym rynku pracy. Ponadto prowadzone będzie poradnictwo zawodowe dla

uczniów szkół i kandydatów na poszczególne kursy zawodowe oraz doradztwo dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Zaprezentowany 27 stycznia 1999 r. na posiedzeniu Rady Konsultacyjnej ds. Reformy Edukacji Narodowej „Narodowy program rozwoju wsi polskiej – edukacja” wprowadza rozwiązania, które umożliwiają wzrost dostępu do nauki dzieci i młodzieży wiejskiej.

Rozwój infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich wymagać będzie pobudzenia strukturalnych przemian polskiej wsi i zapewnienia rolnikom odpowiednich warunków bezpieczeństwa socjalnego, m.in. poprzez udoskonalenie systemu ubezpieczeń społecznych rolników. Planowany system będzie dostosowany do rozwiązań stosowanych w systemie pracowniczym. Nowe rozwiązania będą dotyczyć zasad przyznawania świadczeń z tytułu czasowej i długotrwałej niezdolności do pracy. Rozszerzony zostanie katalog świadczeń przysługujących z ubezpieczenia społecznego rolników przy uwzględnieniu rozwiązań przyjętych w systemie świadczeń z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zostanie wprowadzona nowa renta szkoleniowa dla osób chcących podjąć inny rodzaj pracy, poza rolnictwem.

Drugim celem polityki wobec obszarów wiejskich jest *przebudowa struktur sektora rolnego, tworząca przesłanki adaptacji rolnictwa do zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej*.

Jednym z warunków poprawy efektywności i konkurencyjności polskiego rolnictwa jest przekształcenie jego struktury obszarowej w kierunku zwiększenia średniej wielkości gospodarstw. Na poprawę struktury agrarnej w istotny sposób będzie wpływał: obrót ziemią, scalanie i wymiana gruntów, preferowanie osadnictwa rolniczego na gruntach Skarbu Państwa z możliwością zamiany nieruchomości, preferencje w zakupie ziemi z zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz system rent strukturalnych.

Czynnikiem wspomagającym przemiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce będzie wprowadzenie systemu rent strukturalnych dla rolników według zasad obowiązujących w krajach Unii Europejskiej. Celem opracowywanego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi programu rent strukturalnych jest poprawienie struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce, w wyniku promowania przekazywania gruntów rolnych przez rolników w wieku o 5 lat niższym od wieku emerytalnego na rzecz młodych i wykształconych rolników, którzy z przejętych gruntów utworzą nowe, efektywne gospodarstwa, lub powiększą istniejące. Przewiduje się, że świadczenia wypłacane rolnikom przekazującym gospodarstwa rolne w ramach programu będą bardziej atrakcyjne niż oferowane z systemu ubezpieczenia społecznego, przy jednoczesnym zastrzeżeniu kryteriów ich przyznawania.

Obok przekształcenia struktury obszarowej konieczna jest również modernizacja gospodarstw rolnych oraz poprawa jakości produktów rolnych i ich przetwórstwa. Planuje się wykorzystanie takich instrumentów jak:

- dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych związanych z modernizacją, a w szczególności wprowadzaniem nowych linii technologicznych zarówno w produkcji bezpośredniej, jak i w przetwarzaniu płodów rolnych;
- dotacje do inwestycji służących poprawie jakości i warunków higienicznych;
- poręczenia kredytów inwestycyjnych;
- preferencje korzystania z instrumentów poprawy struktury obszarowej (prawo pierwokupu gruntów z zasobów państwowych);
- wyłączenia z użytkowania rolniczego gruntów mało przydatnych do produkcji rolnej (zwolnienia podatkowe, dotacje do utrzymania krajobrazu);
- bezpłatne doradztwo specjalistyczne (rolnicze, w tym związane z zarządzaniem gospodarstwem i zarządzaniem nim, ekonomiczno-finansowe, marketingowe);
- pomoc w zakresie prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych.

Podane powyżej instrumenty mogą być wykorzystane we właściwy sposób gdy zostaną one ściśle powiązane z aktywizacją lokalnych środowisk na rzecz wzmocnienia roli rolników na rynku produktów rolnych. Zakłada się, że aktywizacja lokalnych środowisk powinna być realizowana poprzez:

- tworzenie regionalnych organizacji partnerskich na rzecz lokalnych inicjatyw (ośrodki wspierania przedsiębiorczości);
- tworzenie doradztwa prawnego, ekonomicznego i podatkowego;
- szkolenia w zakresie kreowania lokalnych liderów;
- wspieranie wykorzystania lokalnego potencjału rozwojowego;
- tworzenie sieci partnerstwa lokalnego.

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MPS) pełnią i pełnić będą szczególną rolę w gospodarce. Kluczowe znaczenie ma ich wspieranie w początkowym okresie ich działalności. Będzie ono polegać przede wszystkim na zapewnieniu fachowego, bezpłatnego lub sponsorowanego doradztwa prawnego i ekonomicznego oraz dogodnego dostępu do wyposażenia technicznego, infrastruktury i informacji niezbędnej dla prowadzenia działalności gospodarczej. Można to osiągnąć np. poprzez utworzenie lokalnych ośrodków przedsiębiorczości, w których małe firmy korzystałyby m.in. z fachowych porad i szkoleń oraz dogodnego dostępu do powierzchni biurowej, poligrafii, obsługi bankowej, telefonów, komputerów, oprogramowania oraz krajowych i zagranicznych zasobów informacji (m.in. o potencjalnych partnerach, charakterystyce rynku i przepisach prawnych). Będą realizowane działania mające na celu wsparcie dla instytucji promocji rozwoju (instytucje otoczenia biznesu, ośrodki szkolenia i kształcenia ustawicznego)

w celu zwiększenia dostępu MSP do informacji, tworzenia rynku usług doradczych, rynku usług szkoleniowych.

Szczególne znaczenie w procesie akcesji do Unii Europejskiej będzie miało poszerzenie dostępu małych i średnich przedsiębiorstw na wsi do informacji szczególnie poprzez wzrost dostępności do zagranicznych, a przede wszystkim krajowych baz danych zawierających informacje na temat instytucji wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa, usług doradczych, aktów prawnych, partnerów gospodarczych i rynków. Rządowe wsparcie dla tego rodzaju programów będzie mieć miejsce w ramach strategii „Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa”, „Strategii wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich” oraz na podstawie przyjętych 11 maja 1999 r. przez Radę Ministrów „Kierunków działań rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”, będących podstawą polityki rządu w zakresie promowania małych przedsiębiorstw na terenach całej Polski.

Reasumując planuje się kontynuację wspierania przedsiębiorczości na terenach wiejskich poprzez:

- zachęty dla inwestorów i przedsiębiorców;
- rozbudowany system gwarancji i poręczeń;
- specjalne traktowanie inwestycji, które dodatkowo uzupełniają infrastrukturę techniczną;
- promocję wsi jako atrakcyjnego miejsca inwestowania;
- rozwój centrów przedsiębiorczości, rozwój doradztwa, w tym doradztwa ekonomiczno-finansowego dla osób podejmujących działalność gospodarczą;
- pożyczki, kredyty i dotacje na przedsięwzięcia tworzące nowe miejsca pracy;
- wspieranie „samozatrudnienia” – mikropożyczki.

Trzecim celem jest *kształtowanie warunków rozwoju zrównoważonego na obszarach wiejskich, ochrona zasobów środowiska naturalnego wraz z wiejskim dziedzictwem kulturowym*. Uznaje się za właściwe wykorzystanie dla realizacji tego celu takich działań jak:

- upowszechnienie metod produkcji rolniczej przyjaznych dla środowiska, w tym rolnictwa ekologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych lub o szczególnej wrażliwości na zmiany środowiskowe;
- działalność szkoleniową i pokazową;
- ochronę i promocję twórczości ludowej – sztuki, rękodzieła ludowego i folkloru oraz obrzędów kultywowanych w poszczególnych regionach.

Omówiony skrótowo problem rozwoju infrastruktury społecznej miał na celu wykazanie, iż zaaprobowana polityka odnośnie obszarów wiejskich i rolnictwa realizowana będzie w oparciu o wykorzystanie jednostek zajmujących się szeroko pojętym doradztwem w tym doradztwem na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich.

Oczywistym jest, że właściwie funkcjonujący system doradztwa rolniczego powinien brać udział w realizacji przemian strukturalnych na obszarach wiejskich. System taki musi jednak składać się z jednostek które zagwarantują właściwą realizację takich zadań jak:

- doradztwo prawne, ekonomiczne i podatkowe;
- edukacja ustawiczna i doradztwo rolnicze spełniające funkcje adaptacyjne, wyrównawcze i reedukacyjne;
- działalność szkoleniowa i pokazowa;
- szkolenia w zakresie kreowania lokalnych liderów;
- działalność upowszechnieniowa w zakresie metod produkcji rolniczej przyjaznych dla środowiska, w tym rolnictwa ekologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych lub o szczególnej wrażliwości na zmiany środowiskowe;
- działalność wspomagająca w zakresie prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych;
- działania na rzecz modernizacji gospodarstw rolnych - poprawa jakości produktów rolnych i ich przetwórstwa wzmocnienie roli rolników na rynku produktów rolnych;
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich poprzez promocję wsi jako atrakcyjnego miejsca inwestowania;
- wspieranie wdrażania postępu biologicznego.

Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów, jako instrument Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, może być dodatkowo gwarancją bezpłatnego doradztwa na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich i poprzez prowadzenie m.in. doradztwa specjalistycznego (rolnicze, w tym związane z urządzaniem gospodarstwa i zarządzaniem nim, ekonomiczno-finansowe, marketingowe) powinno wspierać realizację polityki strukturalnej Rządu.